

VALENTOVÁ-BELIČOVÁ, Zdenka: OBRAZ SRBOV V SLOVENSKEJ LITERATÚRE. Báčsky Petrovec: Slovenské vydavateľské centrum, 2021. 184 s.

Nina Podmanická

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2023.70.3.8>

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-2557-8363>

Zdenka Valentová-Beličová profesijne pôsobí v Novom Sade, je zodpovednou redaktorkou mesačníka *Nový život*, spolupracovníčkou Matice srbskej, zaoberá sa aj prekladom. Do srbčiny preložila diela Dušana Dušeka, Rudolfa Slobodu, Moniky Kompaníkovej a iných súčasných slovenských prozaikov. Venuje sa tiež vlastnej umeleckej tvorbe, a to po srbsky i slovensky. Píše poéziu, literatúru pre deti, eseje a kritiky. V slovenčine jej vyšla básnická zbierka *Éterizácia* (2018), v srbčine zbierka *Apokryfi po Lilit* (2020). V Slovenskom vydavateľskom centre v Báčskom Petrovci vydala knihu rozhovorov *Imigranti v Babylonskej veži* (pôvodne *Imigranti u Vavilonskoj kuli*). Kniha *Obraz Srbov v slovenskej literatúre* z roku 2021 je knižným vydaním jej dizertačnej práce *Imagologické podnety pre súčasnú literárnu estetiku. Obraz Srbov v slovenskej literatúre*, ktorú obhájila v roku 2020 na Katedre estetiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Téma práce je pre autorku osobná: svojou prekladateľskou a tvorivou činnosťou sa sama podieľa na vzniku a upevňovaní srbsko-slovenských vzťahov. Prostredie Vojvodiny, v ktorom študovala a kde žije a pracuje, predstavuje hraničný srbsko-slovenský priestor, v ktorom sa

obe kultúry stretávajú, čo v kontexte výskumu imagológie môže pôsobiť podnetne.

Z. Valentová-Beličová vo svojom výskume v prvom rade definuje, aké diela zaraďuje do kontextu slovenskej literatúry. Keďže sa venuje aj tvorbe starších období, explikuje, že do výskumu zaraďila aj diela, ktoré nevznikli po slovensky, či také, ktoré vznikali v rámci historických viacnárrodných štátov (uhorského, rakúsko-uhorského a česko-slovenského). V teoretickej časti práce, ktorá tvorí úvod k analytickým a interpretačným sondám do konkrétnych diel, je dôkladná a systematická. Približuje imagológiu ako vednú disciplínu, definuje základné pojmy (heteroobraz, autoobraz, sebaobraz, mýtus, stereotyp, imagotyp a spoločenské imaginárno), ktoré neskôr vo svojich analýzach využíva, charakterizuje vzťahy imagológie a iných vedných disciplín (xenológie, xenolingvistiky), sprostredkúva ponor do histórie imagológie. Vzhľadom na to, že ide o pomerne mladú vednú disciplínu, je takýto postup adekvátny.

V prehľadovej štúdií ponúka pohľad na doterajší výskum slovensko-srbských literárnych a kultúrnych vzťahov, pozornosť zameriava na autorov, o ktorých teoretické zistenia sa vo svojom výskume opiera. Sú to najmä slo-

330 venský vojvodinský literárny vedec Ján Kmeť a srbská komparatistka žijúca v Londýne Vesna Goldsworthyová, čerpá však aj z poznatkov Huga Dyserincka, Daniela-Henriho Pageauxa a ďalších. Načrtáva možnosti ďalšieho výskumu, ktoré vidí predovšetkým v kvantitatívnom rozšírení skúmaného materiálu, preto do svojej práce zahrnula široký a reprezentatívny záber autorov a diel. Z pramennej bázy považuje za podnetné diela Juraja Rohoňa, Michala Miloslava Hodžu či Daniela Bacháta Dumného. Sama však v texte ukazuje, že obraz Srbov a vlastnosti, ktoré im autori zo slovenského kultúrneho prostredia prisudzujú, nie sú premenlivé. Mení sa optika, akou na ne autori nahliadajú: či je srbská bojovnosť a nebojácnosť hodnotená negatívne ako agresia, alebo hodnotená pozitívne ako vlastnosť, ktorá by mala motivovať k aktívite aj slovenský národ.

Jadro knihy tvoria interpretačné a analytické sondy do období a diel, chronologicky zoradené od staršej slovenskej literatúry po súčasnú. Z. Valentová-Belićová pracuje s dielami Pavla Rubigala, Jána Derschwama, Pavla Jozefa Šafárika, Jána Kollára, Karola Kuzmányho, Ludovíta Štúra, Bohuslava Nosáka-Nezabudova, Sama Chalupku, Jána Bottu, Andreja Sládkoviča, Sama Vozára, Jána Kalinčiaka, Svetozára Hurbana Vajanského, Rehora Urama-Podtatarského, Jonáša Záborského, Jozefa Podhradského, Albíny Podhradskej, Jána Čajaka, Pavla Országha Hviezdoslava, Vladimíra Hurbana Vladimírova, Jána Hrušovského, Fraňa Kráľa, Ladislava Mňačka, zo súčasnej tvorby sú to texty Pavla Vilikovského, Michala Hvoreckého, Dušana Šimka, Vladislavy Fekete, Petra Pavlaca a Jána Púčka. Ide o druhovo a žánrovo odlišné diela, na čo autorka pri svojich analýzach aj prihliada: systematicky upresňuje žánrové i druhové špecifiká, v prípade drámy nezabudne priblížiť srbský dramatický kontext, taktiež špecifické postavenie dramatickej spisby na území Slovenska v danom období. Keď sa venuje súčasnej dráme v kontexte tvorby V. Fekete a P. Pavlaca, upriamuje pozornosť aj na moderné trendy v dráme (provokácia ako umelecká stratégia, rodová rovnosť, rezignácia

na objektívne zachytenie minulosti). Analýzy uvádza odkazom na historické a filozofické pozadie vzniku diel. Napríklad pri P. J. Šafárikovi opisuje vplyv Herderovej state *Slawische Völker* (1813) na dobové myslenie, približuje myšlienku slovanskej vzájomnosti, jej korene a kontext vzniku. Pri súčasnej literatúre registruje tiež podnety a smerovanie diel venujúcich sa srbskej otázke. Ak nejaký literárny druh alebo konkrétne dielo vo svojich analýzach vynecháva, nezabúda svoje rozhodnutie vysvetliť, ako napríklad v prípade P. J. Šafárika, ktorý bol v kontakte so srbskou kultúrou a inteligenciou už v čase vydania svojej básnickej zbierky *Tatranská múza s hýrou slovanskou* (1814), no napriek bohatým skúsenostiam autora so srbským kultúrnym priestorom v tejto jeho zbierke potenciálny výskumný materiál nenachádza. Vďaka logickej štruktúre autorkiných textov je práca zaujímavá a ľahko čitateľná.

Štruktúra kapitol je podobná. V úvode autorka čitateľa oboznámi s kontextom vzniku textu: krátko predstaví autora, načrtáva historické a filozofické pozadie, synopsis diela. Vo svojich analýzach citlivo vníma vzťah, ktorý majú autori k srbskému kultúrnemu kontextu alebo konkrétnym jednotlivcom. Konkretizuje, či ide o autorov, ktorých diela sú obohatené o skúsenostnú rovinu (J. Podhradský, VHV, P. J. Šafárik, J. Hrušovský a iní). Pomer deskriptívnej a analytickej zložky textov je väčšinou primeraný, v nepočetných prípadoch však prevažuje deskripcia. Je to aj zásluhou poznámkového aparátu: niektoré kapitoly sú presýtené citátmi z prameňov v poznámkach pod čiarou. Autorka ich v týchto prípadoch nevyužíva na podporu vlastnej argumentácie, ale len ako ilustráciu k deskriptívnym pasážam. Niekedy sa dokonca pasáže odcitované v texte opakujú aj pod čiarou, pričom týmto opakovaním sa neotvárajú nové interpretačné možnosti, zaplňajú iba priestor na strane. Je to škoda: v zopár prípadoch množstvo textu pod čiarou kvantitatívne prevyšuje autorkine analýzy a interpretačné postrehy a oberá ich tak o miesto i čitateľovu pozornosť. Prejavuje sa to napríklad v texte o diele P. J. Šafárika, kde analyzuje jeho

text *Charakter slovanského národa všeobecne* (pôvodne *Karakter slovenskog naroda* voopšte, 1825). Väčšinu textu tvoria citácie z prameňa, a keďže ide o autorkou preložený text zo srbčiny, pod čiarou sa nachádzajú odcitované pasáže v origináli. Z analýzy sa tak stáva enumerácia zobrazovaných vlastností Srbov. Na ilustráciu by pritom stačilo uviesť zlomok z citovaných častí.

Niektoré autorkine formulácie vyvolávajú otázky. V kapitole venovanej dielu A. Sládkoviča nazýva Z. Valentová-Beličová dobové chápanie národno-motivačnej funkcie literatúry ako „omyl“ literárnych kritikov pri posudzovaní Sládkovičovho diela. Nejde však o omyl, Sládkovičovo dielo naozaj nespĺňalo dobové národno-motivačné požiadavky. Ako autorka konštatuje, jeho postavy sa prikláňajú viac k byronovskému konaniu ako k vlastenecko-ideologickému, čím potvrdzuje, že sa nezhodujú so slovenským štúrovským romantickým úzom.

Medzi najpodnetnejšie pasáže patria postrehy o hraničných priestoroch a ich osobitostiach, najmä kapitola o dráme *Milica Nikoličová* slovenského vojvodinského dramatika VHV. Deskriptívna zložka kapitoly organicky uvádza čitateľa do problematiky a kvantitatívne nezahŕňa do čitateľsky zaujímavejšej analytickej

časti, v ktorej autorka prezentuje svoje originálne zistenia. Pozornosť venuje priestorovým a zároveň vnútorným hraniciam, ich problematizácia je základom konfliktu hry. Zvlášť sa sústreďuje na fenomény vojenských hraníc, identity/zmiešanej identity a vzťahu hraničného priestoru a hraničného psychického stavu, (ne)stability.

Práca Z. Valentovej-Beličovej predstavuje zaujímavý ponor do problematiky zobrazovania srbskej otázky v dielach slovenskej literatúry. Jej interpretačné a analytické postrehy sú zaujímavé, čítanie spríjemňuje beletrizácia textu, ktorá však neznižuje jeho vedeckú úroveň. Jednotlivé analýzy medzi sebou komunikujú, obrázky Srbov v dielach jednotlivých autorov autorka medzi sebou porovnáva, vlastné pozorovania linearizuje: čitateľ má pred očami plynulý vývin namiesto izolovaných postrehov. Zaujímavé by možno bolo v budúcnosti rozšíriť pozornosť o rodový aspekt: Z. Valentová-Beličová síce vo svojich analýzach ponúka aj špecifický obraz Srbiek, do parciálnych syntetizujúcich pasáží a takisto do záveru však zhrňa len poznatky týkajúce sa obrazu Srbov a srbského priestoru. Kozmetickým nedostatkom práce sú gramatické chyby a preklepy, ktoré sa často týkajú aj mien autorov či citovaných vedcov.

Mgr. Nina Podmanická
Katedra estetiky
Filozofická fakulta Univerzity Komenského
Gondova 2
811 09 Bratislava
Slovenská republika
E-mail: podmanickanina@gmail.com